

Zoran Jovanović

Izgovoreno u Beogradu u Gradskoj biblioteci 6. aprila 2007. na promociji knjige Svenke Savić *Pogled u nazad: Svenka Savić o igr i baletu*, priredile Veronika Mitro, Vesna Krčmar i Marijana Čanak, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 2006, 565 str.

Na početku moram da naglasim da nisam stručnjak za balet. Nisam se bavio proučavanjem baleta, tako da će moje izlaganje biti okrenuto teatrološkom aspektu ove knjige. Govorim zato što Svenku Savić znam i pratim, saradujemo već četiri decenije i u onim dalekim danima lipanjskih gibanja šezdesetosme godine Srpsko narodno pozorište je obnovilo svoj mesečni pozorišni časopis koji se zove *Pozorište* i Svenka Savić je prve korake spisateljske kritičarske delatnosti upravo učinila u tom, tada, našem zajedničkom kućnom listu, koji sam uređivao.

Dakle, za tih četrdeset godina Svenka je izrasla u zaista neobičnu, jedinstvenu ličnost. Mislim da Novi Sad i vojvođanska sredina ima sreću da ima takvu umetnicu i naučnika takvog profila. Ova knjiga, zapravo, predstavlja svojevrstni kulturni dnevnik zbivanja, jer se Svenka u njoj ne bavi samo baletom, ona dotiče probleme umetnosti uopšte. Našla je za shodno da proprati, na primer, i stvaralaštvo jednog umetničkog fotografa koji se bavi pozorištem – dakle, sagledava umetnost sa različitih strana. Meni se čini kao da je njena specifičnost u tome što je počela kao umetnica, kao balerina, od malih nogu se muzički obrazovala, ali se u jednom prelomnom momentu isčaurila i prešla u drugu oblast, možda i za nju samu neočekivanu - krenula je u oblast nauke o jeziku. Ova knjiga je izraz tog dvojstva: umetnica piše o umetničkim doživljajima koje zna i sa scene i iza scene i ispred scene, ali te događaje opisuje sa naučnom ambicijom. Mislim da je to posebna dragocenost ove knjige: tu su i podaci naučno zasnovani, ali umetnički izvanredno upečatljivo dati. Kad sam rekao da je ovo istovremeno povesnica novosadskog pozorišnog stvaralaštva, poglavito u oblasti baleta, onda sam hteo da kažem da Svenka gotovo nijedan događaj u oblasti baleta koji se dešavao ne samo u Novom Sadu nego u Srbiji nije propuštala. Ne samo da je bila

učesnik, već i svedok, te o tome i svedočila, i svedoči, u ovoj knjizi obuhvativši izvanredno širok krug tema, ličnosti i dela koje je videla i kritički procenjivala.

Za mene je malo iznenađenje u ovoj knjizi rad pripremljen za naučni skup o jeziku pozorišnih kritika Elija Fincija. Za mene je ta studija interesantna iz više aspekata. Pre svega, dodiruje jednu vrlo značajnu temu: kako zabeležiti i kritički oceniti pozorišni trenutak, da li je to pozorišna predstava ili je balet svejedno, i kako to sačuvati, kako na osnovu toga kasnije rekonstruisati doživljaj? Ta tema verovatno nikad neće biti dokrajčena, bez obzira na sva moderna sredstva koja danas imamo, dakle, ne samo pisanu reč, nego i audio i video zapis. Dilema, ipak, ostaje. Svenka se ograničila samo na to da ustanovi na koji način se može dočarati i videti rekonstrukcija pozorišne predstave na osnovu prikaza Elija Fincija, vodećeg, najuglednijeg, najuticajnijeg srpskog posleratnog (posle Drugog svetskog rata) kritičara. Naravno, iza njega su stajale moćne dnevne novine *Politika* i njegova reč je zaista značila nešto u pozorišnim krugovima. Svenka je uzela recept Bernarda **Dorta**, uglednog francuskog teatrologa, i izvršila samo na uzorku od šest tekstova lucidnu analizu šta se iz tih kritika može o pozorišnim predstavama doznati.

Naravno, rezultat nije nimalo ružičast za pozorišnog kritičara, ali ovaj članak istovremeno kao bumerang može se vratiti Svenki: da ona sada ispita šta se na osnovu njenih prikaza pozorišnih predstava, odnosno baletskih kritika, može rekonstruisati o istoriji baleta. Dakle, ta tema se može nastaviti u beskraj i ja predlažem da se jedan rad, recimo neki magistarski rad, upravo uradi na ovu temu.

Za mene je, dalje, jedan od ključnih tekstova prilog *Kako sam postala kritičarka*. To je autobiografski zapis i mogu da posvedočim da je u najvećoj meri tačan i vrlo iskren. On pokazuje sve dileme, zatim mukotrpní put prelaska iz umetnosti u nauku, ali i to kako je nauka pomogla Svenki da se vrati baletskoj umetnosti na jedan drugi način, koji je ostavio izuzetno dragocen trag, o čemu svedoči njena knjiga. To je, znači, ona «prva ljubav» koja «zaborava nema», kako pesma kaže, i koja je nju držala sve ovo vreme bez obzira na naučna istraživanja koja, na prvi pogled, nemaju bliske veze sa baletom. Tu su mnogi detalji vrlo interesantni: tu ćemo doznati i o načinu formiranja njene umetničke kritičarske ličnosti, doznaće se mnogi detalji uopšte o načinu formiranja i obrazovanja baletskih stručnjaka, daće se i profil kako se razvijala pozorišna baletska

kritika kod nas, koja je, kao što znate, isključivo feminističkog karaktera. Valjda tako i mora da bude, jer se muškarci, zbog nečeg drugog, ne bave time.

Zadržao bih se još na jednom tekstu. To je zapis Svenke Savić o upravniku Srpskog narodnog pozorišta Milošu Hadžiću, dugogodišnjem pozorišnom radniku, izuzetno značajnoj ličnosti koja je u najvećoj meri formirala izvanredan pozorišni kolektiv i Drame i Opere i Baleta SNP-a. Svenka je bila u specifičnom položaju prema njemu, jer se našla u prelomnom momentu kada odlučuje da napusti balet i počinje da se bavi drugom strukom. Dakle, to su bile dileme ne samo moralnog karaktera, nego i prosto životne orijentacije. Mislim da je napravila specifičan portret uglednog upravnika i odnosa sa njim i prema njemu, te da su neke stranice ovog portreta čisto literarnog karaktera.

Poslednji deo knjige odnosi se na prikaze knjiga i drugih publikacija koje je Svenka pomno pratila. Moram da kažem da je vrednost ovih kritičkih opservacija zapravo ujedno pregled literature o baletu, kritičke misli o baletu, zato što govori o knjigama Branke Rakić, Ljiljane Mišić, Milice Zajcev, Jelene Šantić, Milice Jovanović, vodećih srpskih kritičarki baleta. Većina njih je, kao i Svenka, krenula iz baleta u kritičarsku avanturu.

Na kraju hoću da pročitam moto koji mi se veoma dopao, a koji je Svenka stavila ispred svoje studije o Balanšinu, jer mislim da vrlo mnogo govori o njoj samoj. Te reči glase: *Postoji u životu umetnika unutrašnja nužnost koja ga primorava da u svojoj misli odražava ono što njegovo vreme daje. To je upravo ono što umetnika razlikuje od drugih ljudi.*

Ja mislim da je Svenka morala da deluje i da reaguje na svoje vreme, a o tome najbolje svedoči upravo ova lepo i mudro priređena knjiga. Veronika Mitro, Vesna Krčmar i Marijana Čanak su uradile veliki i višestruko koristan posao.